

Nr 431.

Av herr **Gustavson** i Västerås, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition, nr 149, angående reglering av den årliga lästiden vid folkskolan m. m.*

I Kungl. Maj:ts proposition nr 149 föreslås bland annat sådan reglering av lästiden vid rikets folkskolor att minimilästiden utsträcker till $36\frac{4}{7}$ veckor mot nu gällande $34\frac{4}{7}$ veckor samt viss differentiering av undervisningen i två- eller flerklassiga läraravdelningar genom att av läraren uttages en längre lästid än den för barnen gällande. Genom denna proposition aktualiseras flera för folkskolans organisation och statens utgifter för folkskoleväsendet betydelsefulla frågor. Men även frågor om kommunernas självbestämmanderätt och vissa sociala förhållanden komma, såsom här nedan närmare skall utvecklas, att på det mest intima sätt beröras.

Före 1937 års lönereglering för folkskollärarna ägde kommunerna en mycket vidsträckt frihet att bestämma lästidens längd vid folkskolorna. Vissa kommuner hade även begagnat sig av denna frihet att på egen bekostnad förlänga lästiden utöver de $34\frac{1}{2}$ veckor, som gällande författning föreskrev. Vilka motiv som legat till grund för dessa kommunala beslut och uppoffringar låter sig givetvis icke med någon grad av säkerhet bedömas. Att det icke alltid varit önskan att förbättra undervisningen torde bäst visas därav, att den förlängda undervisningstiden stundom förekom även i sådana skoldistrikt som i övrigt försummat nästan allt som kunde bidra till ett gott resultat av undervisningen, och att man förlängt lästiden och försett lärarna med överbetalning till och med i sådana skoldistrikt, där alla övriga lokala anordningar för folkskolan representerade ett verkligt bottenläge av efterblivenhet.

När frågan om lönereglering för folkskollärarna efter många års förberedelser avgjordes, segrade slutligen den mening, som relativt sent under utredningsarbetets gång framförts, och lönerna differentierades med hänsyn till lästidens längd. Därmed har riksdagen emellertid icke ålagt kommunerna att införa en längre lästid än $34\frac{4}{7}$ veckor. Mot alla dem som uttolkat riksdagens beslut i denna riktning måste det fastslås, att riksdagen icke ens med något uttalande hittills rekommenderat kommunerna att företaga åtgärder i denna riktning. 1937 års beslut innebar endast, att riksdagen, inför svårigheterna att finna ett lönesystem som, med bibehållande av kommunernas frihet att inom vissa gränser bestämma lästidens längd, kunde anses någorlunda rättvist, böjde sig för tvånget att utbetala lön även för den förlängda lästiden. I frågan om det är lämpligt och möjligt att förlänga lästiden skall avgörandet träffas först nu, och det måste under sådana förhållanden anses i hög grad anmärkningsvärt, att propositionen icke innehåller någon

utredning om huruvida samma pedagogiska fördelar skulle kunna erhållas genom andra förbättringar av skolorganisationen än en förlängd lästid, eller några praktiska anvisningar om hur denna lästid skall förläggas, utan att man inom skoldistriktet skall tvingas till ohjälpliga konflikter mellan skolans krav och barnens och hemmens naturliga krav på en lämplig förläggning av lästiden.

Ett lands klimat och folkets seder och levnadsvanor äro givetvis de avgörande faktorerna vid ett bedömande av här ifrågasvarande spörsmål. Alla torde erkänna att de varmaste sommarveckorna äro i hög grad olämpliga för undervisning i skolor där icke en betydande del av arbetet kan förläggas utomhus. Veckorna mellan den 10 juni och 20 augusti borde det vara förbjudet att hålla barn inestängda i skolsalar. Icke ens den hetaste iver att förbättra undervisningen eller de bäst motiverade lönekrav kunna rättfärdiga det organiserade barnplågeri, som det innebär att tvinga barnen till skolgång under denna årstid. Med svenska folkets julseder följer även att tre veckor under vintern blir död tid, som icke kan utnyttjas för undervisning. I stora delar av landet försvåras skolgången dessutom under denna tid av sträng kyla och svårframkomliga vägar. Räkna man bort dessa tider av året, sammanlagt cirka 13 veckor, återstå endast 39 veckor, av vilka ändock åtskilliga dagar vid påsk och pingst bli mindre effektiva och i regel måste användas som lovdagar. Det torde icke ha varit någon tillfällighet, att lästiden för läroverken bestämts i nära anslutning härtill, eller 38 veckor. Redan därav framgår, att de 39 veckor som angivits som maximum för undervisningen i folkskolan endast med största svårighet kunna pressas in under den tid av året, som lämpligen kan användas för undervisning. Men i de flesta skoldistrikt är det icke endast folkskolan som skall få rum inom dessa användbara 39 veckor. Man har även en sex veckors fortsättnings-skolekurs att taga hänsyn till och som på grund av kända skäl icke kan hållas samtidigt som folkskolan. Med denna kurs måste man redan nu i de flesta skoldistrikt begagna sig av en sammanlagd tid för folk- och fortsättningsskolorna av i det närmaste 41 veckor. Svårigheterna med detta har man försökt att övervinna på olika sätt, antingen genom att taga i anspråk de s. k. mellandagarna vid jultiden eller genom att förlägga en del av undervisningen till sommaren. Båda metoderna äro lika misslyckade, och det är knappast någon överdrift att påstå att den mest angelägna uppgiften för vår skolorganisation f. n. är att finna en metod varigenom dessa svårigheter kunde övervinnas. Att under sådana förhållanden tvinga eller ens rekommendera skoldistriktet i allmänhet att införa en längre lästid än 34 $\frac{4}{7}$ veckor innebär uppenbarligen endast, att man ökar de organisatoriska svårigheterna utan att vinna någonting annat av värde för undervisningen.

Enligt propositionen måste, vid bedömande av frågan om förlängd lästid, stort avseende fästas vid att skoldistriktet själva i stor utsträckning förlängt lästiden. Utan att förneka skyldigheten att taga hänsyn till de beslut som redan fattats av ett stort antal kommuner, vågar jag dock bestrida att deras beslut böra påverka ställningstagandet till frågan i de kommuner

som hittills icke ansett sig kunna frångå minimilästiden. Respekten för beslutet att förlänga lästiden minskas för övrigt avsevärt genom arten av de motiv som i regel fått vara avgörande och de metoder som använts vid beslutens genomdrivande. Det är en känd sak att dessa beslut i de flesta fall fattats under sådan brådska att någon prövning av deras innebörd icke hunnit verkställas. I regel torde man heller icke haft tid att inhämta föräldrarnas uppfattning. Däremot har man i vissa fall företagit särskilda åtgärder för att förhindra de närmast intresserade föräldrarnas mening att komma till uttryck. Färdiga förslag till nya reglementen ha sedan i hast framlagts för skolstyrelserna och genomtruffats genom typiska överrumplingsmanövrer. Där man inte helt ogenerat påstått att riksdagens beslut i lönefrågan innebar ett åläggande för kommunerna att förlänga lästiden, har man gjort gällande att detta åläggande i varje fall skulle komma inom den närmaste tiden, och att det icke kunde vara annat än rena oginheten att förmena kommunens lärare att redan från början komma i åtnjutande av den med lästidens förlängning förenade löneförhöjningen. Ja, till och med så tarvliga motiv som den ökning av skatteunderlaget i kommunen, som höjda lärarlöner skulle innebära, ha ansetts användbara i propagandan bland kommunalmännen. Resultatet har ju också blivit lysande. Mer än halvtannat tusental skoldistrikt har under loppet av några månader försetts med nya reglementen som tillförsäkra lärarna en högre löneställning. Brådskan har uppenbarligen varit lika stor hos folkskolinspektörerna och domkapitlen, som senare haft att handlägga de nya reglementena. Redan den takt i vilken ärendena expedierats säger att dessa institutioner betraktat hela saken som en formfråga, vars sakliga innehåll icke tarvade någon mera ingående prövning.

Om det nu varit så att den förlängda lästiden införts huvudsakligen i sådana kommuner, vars skolororganisation varit tillräckligt stark för att tillåta ett effektivt utnyttjande av lästiden, hade givetvis anmärkningarna mot den omåttliga brådskan vid övergången icke ägt samma tyngd som nu. Tyvärr måste man befara, att en undersökning av saken skulle visa, att ett motsatt antagande kommer sanningen närmare. Det är i varje fall känt att flera hundra skoldistrikt, som utsträckt lästiden, sakna skollokaler och övriga möjligheter att ordna fortsättningsskolan samtidigt som folkskolan. I regel torde lästidens förlängning i dessa skoldistrikt innebära att fortsättningsskolan knuffats undan till den tid av året då undervisningen icke kan bli effektiv. De ibland dessa skoldistrikt som utsträckt lästiden till 39 veckor torde därmed ha förstört alla möjligheter till ordnad undervisning i fortsättningsskolan, en utveckling som säkerligen kommer att beklagas av alla som uppskattat fortsättningsskolans mera praktiskt betonade undervisning. I vissa fall har utsträckt lästid införts till och med i sådana skoldistrikt, där man tidigare varit så likgiltig för skolans möjligheter att arbeta under någorlunda gynnsamma förhållanden, att man trots god kommunal ekonomi icke byggt tillräckliga lokaler. Endast ett exempel skall här anföras från ett av de större skoldistrikten i landet. Lästiden motsvarade där tidigare

ungefär 36 veckor. Lokaler ha i många år saknats för ett stort antal klassavdelningar. Under mer än 20 år har en tredjedel till hälften av läraravdelningarna varit tvingade att använda samma lokal som annan läraravdelning. En av avdelningarna har då tvingats att börja undervisningen tidigare på morgonen än vad som är normal skoltid. Den andra avdelningen som använt samma lokal har slutat undervisningen så sent på eftermiddagen, att barnens läxläsning fått förläggas till sena kvällstimmar. Vad en sådan skolordning innebär av olägenheter för såväl undervisning som barnen och hemmen behöver icke närmare belysas. Fortsättningsskolan har i denna kommun på grund av samma lokalbrist måst förläggas till sommaren och pågå hela den tid som folkskolan haft ferier med undantag av midsommarveckan. Denna vecka har icke kunnat användas emedan kommunen är en industriort där befolkningen hittills haft sin semester förlagd till denna vecka. Denna kommun, som på grund av lokalbrist icke ens skulle nöjaktigt kunna ordna folkskoleundervisning under 34 veckor av året, har nu infört 39 veckor. Att denna lästid icke kan utnyttjas på något rimligt sätt ligger i sakens natur. Men utsträckningen av lästiden kostar staten mycket pengar. Skillnaden mellan 15:de och 17:de lönegraden för folkskolan samt 9:de resp. 7:de lönegraden för småskolan gör enbart i denna kommun en ökad löneutgift för staten av omkring 100,000 kronor årligen. Man kan utan överdrift påstå att ur skolans och undervisningens synpunkt är varje öre av dessa medel bortkastat till ingen nytta. Ja, det kan till och med ifrågasättas om icke statens generositet att utlämna dessa löne-medel, utan kontroll över skolväsendets organisation i kommunen, bidragit till att öka desorganisationen i detta redan förut mycket illa ordnade skoldistrikt.

Även om det icke skulle kunna anföras mer än ett begränsat antal sådana exempel, torde det vara uppenbart, att det var ett misstag av statsmakterna att icke samtidigt som löneregleringen genomfördes uppställa vissa villkor för utnyttjandet av statens medel för en förlängd lästid. Sålunda borde det i första hand föreskrivits att lästiden icke finge utsträckas i de kommuner som icke kunde anordna fortsättningsskolan samtidigt som folkskolan, samt liknande spärr införts även för alla skoldistrikt som genom liknöjdhet eller snålhet icke anskaffat tillräckliga och ändamålsenliga lokaler. Utan att dessa villkor iakttagas borde det i varje fall icke ifrågasättas att tvinga något skoldistrikt att införa en längre lästid än $34\frac{4}{7}$ veckor.

Men icke endast skolorganisatoriska och statsfinansiella skäl kunna anföras för en avvaktande hållning till de frågor propositionen behandlar. Efter sedan löneregleringen för lärarna genomfördes, har riksdagen antagit en lag om semester, som från och med nästa år skall tillförsäkra praktiskt taget alla löneanställda 12 dagars ledighet. Det är redan nu klart att denna längre ledighet icke kan ordnas på samma sätt som den nuvarande korta arbetarsemestern, som i regel förlägges till midsommarveckan och uttages av alla anställda samtidigt. Det mest sannolika är, att praktiskt taget hela den egentliga sommaren kommer att tagas i anspråk för semestern. Ett genomförande av propositionens förslag om en allmän utsträckning av läs-

tiden till $34\frac{4}{7}$ veckor skulle utan tvivel leda till ohjälpliga konflikter mellan skolans krav och föräldrarnas intresse av att kunna utnyttja sin semester, utan hänsyn till att barnen under samma tid måste hållas i skolan. Jämväl detta skäl talar för att ett avgörande i den nu föreliggande frågan bör anstå till dess att man under några år vunnit erfarenhet av semesterlagens verkningar.

På grund av vad jag här ovan anfört kan jag icke biträda de förslag som innefattas i propositionen och hemställer,

att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 149 i vad densamma avser ett utsträckande av minimiläs-tiden vid rikets folkskolor.

Stockholm i mars 1939.

David Gustavson.
